

041/1 ETNEVASSDRAGET

FYLKE: Hordaland og Rogaland
Kommune: Etna og Sauda

Nedbørfelt: 252 km²
Toppunkt: 1250 moh.
Utløpspunkt: 0 moh.
Marin grense: ca 75 moh.
Kraftpotensial: 433 GWh
SP-kategori: II
Økonomiklasse: 2
Naturgeogr. region: 35a, 37b

Etnevassdraget ligger på sørsiden av Åkrafjorden og er et av de større vassdragene på denne delen av Vestlandet. Utløpet er ved Etne innerst i Etnefjorden, en av mange små fjordarmer øst for Haugesund. Klimaet er maritimt med årsnedbør på 1785 mm ved Etne og mer enn 2500 mm i de høyereliggende områder.

Nedbørfeltet har sine kilder i et karrig, kupert fjellandskap nord for Sauda. Vassdragets høyeste topp, Skautanuten, ligger her. Blant flere små og mellomstore vann i området er Sandvatnet med et areal på 0,6 km², det største. Hovedelva renner sørvestover gjennom flere vann. Fra ca 600 moh. faller elva over en kort strekning 400 m ned i den vide og åpne dalbunnen (Stordalen) som fører ned til Stordalsvatnet. Dette er nedbørfeltets største innsjø med et areal på ca 9 km². Det er orientert fra nordøst mot sørvest, og er ca 10 km langt. Nedenfor Stordalsvatnet renner Nordelva i rolige partier gjennom et frodig kulturlandskap. Sorelva slutter seg til vassdraget fra sør og etter samløp heter den Etneelva som på strekningen til utløp i sjøen meandrerer. Sorelva drenerer et areal som er nesten like stort som hovedvassdraget i nord. Denne grenen er regulert.

Berggrunnen i området er sammensatt. Både grunnfjellsbergarter, granitt, gabbro og gneis, og omdannede skifre og fyllitt opptrer. I dalbunnen er det stedvis mektige løsmasseavsetninger. I fjellområdene er løsmassedekket sparsomt.

Under 500 moh. er gråorskog dominerende vegetasjonstype. Høyere opp er det kun bjørkeskog. Myr dominerer i flate partier i høyereliggende deler av feltet. I fjellet utgjør fattige gras- og lynghier det meste av vegetasjonsdekket. I nedre deler av vassdraget er det foruten gråorskog også noe edelløvsog.

Nedre deler er berørt av bebyggelse og forholdvis intens jordbruksvirksomhet. Veinettet er her godt utbygd med bl.a. E-76 langs nordsiden av Stordalsvatnet. Veien videre inn i dalen slutter ved Øyno. Her er det heller ingen fast bosetning. Det er noen hytter rundt de største vannene, med flest hytter i nordenden av Grindheimsvatnet der det ligger et titalls hytter. Fjellområdet blir i noe grad benyttet til beite. Sorelva er regulert til kraftproduksjon.

Naturfaglige verdier

Vassdraget er det største på Sørvestlandet som er til vurdering og inneholder alle naturtyper fra fjord til høyfjell. Samtlige vegetasjonsformer er godt representert. Naturfaglig er vassdraget et godt egnet typevassdrag. Den sørlige greinen er regulert til kraftutnyttelse og arealmessig utgjør denne delen ca 50 %. Også de nedre deler er betydelig influert av menneskelig virksomhet. Betraktes hele vassdraget er det ikke egnet som referansevassdrag, men det er i dag ikke mulig å finne store vassdrag på Sørvestlandet som ikke er betydelig påvirket. De høyereliggende områder er ikke særlig påvirket av tekniske inngrep. Vassdraget har en rekke naturfaglige verdier. Vaulaelva som grenser til Etne i nord er vernet, men det er åpnet for utnyttelse av de øvre deler til kraftproduksjon. Dette vassdraget ble særlig vernet pga. Langfoss. Vikedalselva sør for Etne som også er vernet har ikke de naturfaglige kvalitetene som Etne.

Geofag

Berggrunnsgeologien er komplisert. Grovt kan den tredeles med grunnfjell i nordvest, hovedsakelig granitt, gabbro og gneis, metamorfe kambrosiluriske skifre i midten, hovedsakelig fyllitt og glimmerskifer og skyvedekkkbergarter, hovedsakelig gneiser i fjellene lengst sørøst.

Området tilhører Vestlandets fjord- og dalregion og hovedlandskapet er først og fremst skapt av kvartærtidens breer. Eldre landformtrekk er imidlertid også bevart. Ingen av disse storformene (dalene, botnene, bassengene og dalendene) er av en slik utforming og av en slik karakter at de kan sies å ha spesiell verdi utover å være av rent lokal interesse. For isavsmeltingshistorien finnes avsetninger og former som er spesielt viktige for forskning og undervisning. Dette gjelder først og fremst i området mellom Stordalsvatnet og fjorden. Her ligger det bl.a. et stort isranddelta med overliggende randmorener fra Yngre Dryas. Ei elveslette med meanderende elv og et omkringliggende terrasseterrang gir også informasjon om elveerosjonene i postglasial tid.

Dagens prosessaktivitet er av relativt beskjedent omfang og for det meste knyttet til de bratte dalsidene med ras. Under flomperioder kan Etneelva forårsake erosjonsskader.

Stor/meget stor verneverdi ***(*)

Botanikk

Vegetasjonsdekket i Etnevassdraget er variert og spenner fra saltvannspåvirkete deltaområder til mellomalpine snøleier. Samtlige vegetasjonsformer er godt representert, og de inneholder de fleste natur- og vegetasjonstyper en kan forvente å finne i denne delen av Vestlandet. Det er i alt registrert 339 arter høyere planter i nedbørfeltet. Av disse er 32 kystplanter, 13 varmekjære arter og 61 fjellplanter, hvorav flere er edafisk kravfulle. Alle plantesamfunnene viser klare oseaniske trekk. Kystplanter som rome, smørtelg, bjønnekam, heisiv, poselyng og kystmaure inngår, ofte som dominantarter. Botanisk er feltet godt egnet som type- og referansevassdrag med de fleste botaniske karakteristika som en kan forvente å finne i regionen.

Meget stor verneverdi ****

Landfauna

Forholdsvis mange fuglearter (112 arter) er registrert i vassdraget. Av sju sårbare fuglearter hekker sannsynligvis følgende seks innen nedbørfeltet: storlom, jaktfalk, kongeørn, hønsehauk, hubro og hvitryggspett. Dvergdykker og vintererle, to arter som må karakteriseres som regionalt sjeldne, er også registrert.

Hjort er eneste hjortedyrart. Bestanden er god. Bestandene av rev og mink er gode, mens mår finnes spredt.

Meget stor verneverdi ****

Vannfauna

Vassdraget er rikt på ulike typer av ferskvannsbiotoper, og faunaen er rik både arts- og antallsmessig. Sjeldne arter er registrert i vassdraget. "Oseffekten" gir en spesielt rik fauna i Stordalsvatnet. Vassdraget har særlig stor forsknings- og pedagogisk verdi.

Meget stor verneverdi ****

Kulturminneverdier

Etne er en av bygdene på Vestlandet med rikest og mest varierte funn og fornminner fra forhistorisk tid. Her var etablert jordbruksbosetting fra yngre steinalder. Det er kjent uvanlig mange helleristninger rundt Stordalsvatnet, hvorav de fleste er fra bronsealderen. Bruteigsteinen på Flåte er et av Vestlandets mest interessante helleristningsfelt. Skålgroper i høyfjellet viser at fjellbeitene var tatt i bruk i

bronsealder eller tidlig jernalder. Et stort antall gravhauger og -røyser og rike funn fra graver og nedgravde skatter viser omfattende gårdsbosetting i jernalderen. Bygda har flere bygdeborger. I vikingtid/middelalder ble nye gårder ryddet og av disse ligger Brenneland, Volme og Hellaug igjen som svært verneverdige ødegårder. Hellaug med to store hustufter er en av de best bevarte middelalderødegårdene på Vestlandet. Pollenanalyser har påvist utmarksbeiting her fra eldre jernalder. De eldste tuftene etter stølsdrift er fra vikingtid. De ligger på støler, men også på ødestøler som ikke har vært i bruk i nyere tid. Andre spor etter utmarksbruk er kullmilegroper og bogastiller. Etter Svartedauen lå hele Stordalen ovenfor Frette og de fleste stølene øde. Det var middelalderkirker på Stødle, Grindheim, Gjerde og Helgastad. Steinkirken på Stødle har bevarte deler fra middelalderen. Vanlige og karakteristiske hustyper på gårdene er lemstover og store grindbygde driftsbygninger med murt eller tømra fjøs, samt eldhus i tørmurt stein. Her er bevarte rester av gamle husmannsplasser. Et elvedrevet slipesteinanlegg ligger i Stordalselva. Området har hatt flerseterbruk, med vårstøl, sommerstøl og stølshellere innerst i fjellet. Hellere har også blitt brukt ved jakt, fiske og drifting. Stakkestøer, utløer og slåtteområder er spor etter en omfattende utslått. Viktige gamle ferdssveier går gjennom området, flere med oppmuringer. Grindheim og Gjerde kirker er tømmerkirker fra henholdsvis 1728 og 1675.

Området er rikt på varierte kulturminner som belyser ressursutnyttningen fra steinalderen til i dag. Spesielt interessant er området for belysning av bosetting, støls-og beitebruk fra jernalderen og fram til dette århundre. Her må det framheves de mange ødegårdene og ødestølene fra middelalderen og bruken av hellere i driftssystemet. Bruteigsteinen og ødegården Hellaug hører til de høyest prioriterte fornminnene i landsdelen. Det er knyttet store opplevelsesverdier til kulturminner og kulturlandskap, med vassdraget som sentralt landskapselement. Kunnskapsverdiene er av regional, og til dels landsomfattende betydning. Kulturhistorisk er Etnevassdraget karakterisert som et av de mest verneverdige områdene i denne landsdelen.

Meget stor verneverdi ****

Friluftstinteresser

Vassdraget henger sammen med andre viktige friluftsområder, slik at variasjonene innen landskapet gir godt grunnlag for ulike typer friluftsliv. Beliggenhet, tilgjengelighet og tilrettelegging gjør at dette er del av et meget viktig regionalt utfartsområde, for en region med opptil 200.000 potensielle brukere. Haugesund Turistforenings hytter brukes av folk fra hele landet. Tilsvarende trekker laksefisket i en av Vestlandets beste lakseelver sportsfiskere både fra inn- og utland. Alternativer med like kort reisetid og samme kvaliteter for øvrig finnes ikke. Deler av nedbørfeltet har mest betydning som lokalt utfartsområde.

Meget stor verdi ****

Landbruksinteresser

Det er ca 10.200 da jordbruksareal og ca 26.400 da produktiv barskog, hvorav det meste på høy bonitet. Grasproduksjon husdyrhold er de viktigste produksjonsformene. I lavlandet er nesten alt dyrkbart areal utnyttet, mens det i høyereliggende områder fortsatt er utviklingsmuligheter for grasproduksjon. Løvskog dominerer skogsbildet i dag, men det skjer et skifte fra løvskog til barskog som resulterer i at skogen på sikt vil øke i verdi.

Stor verdi ***

Kraftressurser

I forbindelse med Samlet plan er kraftressursene i Etnevassdraget vurdert i et prosjekt som i flere trinn utnytter fallet mellom Sandvatnet og Stordalsvatnet med kraftverk ved Blomstøl, Feto og Frette. Som reguleringsmagasin er tenkt Sandvatnet (+22 m, -8 m), Blomstølvatnet (+15 m), Flaatevatnet (+32,5 m, -7,5 m) og Storavatnet (+19 m, -15 m). Prosjektet kan gi 433 GWh midlere årsproduksjon billig kraft, og er plassert i kategori II (8) i Samlet plan.

Ved videreføringen av Samlet plan blir et redusert alternativ vurdert. Her utnyttes fallet mellom

Blomstølvatnet, Litlavatnet/Flåtevatnet, Hellaugvatnet og Stordalsvatnet i en felles kraftstasjon ved Frette. Reguleringsmagasin blir Løkjelsvatnet i Sørelva som kan senkes ytterligere 10 m utover dagens regulering. Vinteravløpet fra Vaulavatn overføres til Etneelva. Prosjektet kan gi ca 265 GWh midlere årsproduksjon relativt billig kraft.